

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 6. maja 1938.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana štev. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Rešitev slovenskega izselniškega vprašanja

Izselniško vprašanje je eno izmed usodnih vprašanj slovenskega naroda. Tega se še pred nedavnim nismo dovolj jasno zavedali. Danes je že mnogo bolje, vendar še mnogi mislijo, da je treba reševati izselniško vprašanje po znanem »genialnem« gestu: »Naj ostanejo ljudje doma, pa ne bo izselniškega vprašanja!« Dandanes se že tudi najnaivnejšim glavam v Sloveniji dani, da je izseljevanje potrebno, ker vsaj nekoliko lajša pritisk preštevilnih delovnih moči na naš delovni trg, zmanjšuje brezposelnost ter ohranja življenjsko raven na dosedanj višini. Vendar pa se še mnogim ni zjasnilo, da se slovensko izselniško vprašanje ne da reševati ločeno od drugih gospodarskih, kulturnih in zlasti političnih vprašanj slovenskega naroda, saj je v vzročni zvezi z njim. In le, kadar bo rešeno »slovensko vprašanje«, to je ob dnevu naše resnične narodne svobode, bo rešeno tudi izselniško vprašanje.

Da pokažem vzročno zvezo med izselniškim vprašanjem in med vprašanjem slovenske narodne samostojnosti ter tem, kar iz tega sledi, hočem navesti le en primer, ki ga pa menda že mnogi poznajo: Znano je, da gre na leto do sedem sto petdeset milijonov dinarjev iz Slovenije, milijonov,

Zdaj vzemimo svinčnik v roko in si izračunajmo, koliko slovenskih družin bi lahko živelo od tega denarja! Recimo, da dobiva vsak družinski poglavar ali hranilec družine na mesec 1000 dinarjev plače. S tem se že da za silo živeti, in to je dandanes celo nadpovprečna delavska plača v izmognani, obubožani Sloveniji. Dobili bomo uspeh, ki nas bo osupnil. 62.500 (dva in šestdeset tisoč in petsto) družin bi bilo deležnih te plače! Če računamo pri vsaki družini samo 5 udov, da to 213.500 (tri sto dvajset tisoč pet sto) ljudi! Torej toliko slovenskih ljudi bi našlo dovolj trdega vsakdanjega kruha doma in bi se jim ne bilo treba izseliti! K temu pa je treba še računati dejstvo, da se vrši od neke strani sistematična demontaža slovenske industrije. Zaradi tega izgubljajo novi deset in sto tisoči kruh, ki bi ga bilo dovolj zanje in za nove sto tisoče, če bi se slovenska industrija mogla razvijati. Tako pa je obsojena na smrt, in najpogostejši refren naših časnikov zadnjih nekaj let je samo eden: »Industrija se seli iz Slovenije! Sistematična desindustrializacija Slovenije!...« Seveda, račun »neke strani« je jasen: najprej je treba uničiti slovensko gospodarstvo, z gospodarstvom vred so izpodnesena tla tudi slovenski kulturi, in bitka za »nas« bo dobljena...

To zato, da smo videli, da se izselniško vprašanje ne da reševati samo zase, brez zveze z ostalimi slovenskimi vprašanji, ampak je samodejno vključeno v skupino ostalih slovenskih vprašanj, ki jih moremo imenovati na kratko »slovenski boj za svobodo in samostojnost«.

Vendar pa moramo računati, da je Slovenija že zdaj precej gosto naseljena. Res je, da ima Velika Britanija s 192 prebivalci na 1 kvadratni kilometer mnogo večje relativno gostoto od Slovenije, kjer pride na isto površino 80 ljudi, prav tako Italija s 136 prebivalci, Češkoslovaška s 107 prebivalci, Nemčija s 141 prebivalci, zlasti pa še Belgija z 272 prebivalci in Holandska z 242 prebivalci. Toda zavedati se moramo, da so to same velike industrijske države z velikimi rudnimi bogastvi, pri tem pa še ravninske, z morjem, ki prinaša lepe dohodke in redi ponekod več desetini odstotkov prebivalstva, da zunanjih naselbin niti ne omenjam! Slovenija pa je gorata, s podnebjem, ki ni posebno primerno za poljedelstvo (pogosta toča, deževje, poplave gorskih rek, mraz!), odrezana od lastnega morja po mirovnih pogodbah, od hrvaškega

bogastev v Sloveniji ni. Tega se je treba zavedati. Iz vsega tega sledi, da bi se morda relativna gostota prebivalstva v Sloveniji še mogla zvišati na 90 ali celo 100, toda le ob ugodnem gospodarskem razvoju, ki je spet odvisen od politične svobode in samostojnosti. Vendar bo ta maksimalna meja že v dohledni dobi dosežena. In kaj potem? Na to si moramo odkrito odgovoriti. In ostane nam le en odgovor: treba se bo izseljevati.

Breznačrtno izseljevanje pa je smrt narodov. Z največjimi napori bi se nam mogoče posrečilo ohraniti slovenstvu tri rodove izselnikov v Severni ali Južni Ameriki, v Franciji, Holandiji in drugod. In to le, če bomo pošiljali za njimi cele množice duhovnikov, učiteljev in organizatorjev, za kar pa že zdaj nimamo mogočnosti. Imajo pa to mogočnost Nemci in jo tudi izrabljajo, vendar se tudi njim četrti rod izselnikov potuje. Tu se ne da pomagati. Rešitev je samo ena in se glasi: strnjena kolonizacija redko ali nenaseljenih ozemelj!

Do mala vsi evropski narodi so postali že pozorni na ta način rešitve izselniškega vprašanja. Opozoriti hočem le na Nemce, ki zlasti zadnje čase zahtevajo, da so narod brez prostora. Zato zahtevajo kolonije, da spravijo tja svoje izselnike. Imajo pa tudi drugod po svetu velike naselbine, ki so samo nemške, kjer so Nemci strnjeno naseljeni. Zlasti v Braziliji, kjer so cele pokrajine zasedene z nemškimi izselniki. (Opozorjam na hrup, ki ga je pred nedavnim časom zagnala Brazilija, češ da zlasti v deželi

Sao Paulo!) Velike, strnjene nemške naselbine so še ob Volgi, v zahodni Sibiriji, v raznih južnoameriških državah (tudi izven Brazilije, katero sem že omenil) in drugod. Kljub temu pa zahtevajo Nemci še kolonije, kajti tam strnjena kolonizacija ne bo trpela pod takimi težkočami kot drugod,

Značilen primer je tudi Italija, ki si je »prekrbela prostor« v Afriki in načrtoma kolonizira Abesinijo. Tudi Poljska, ki ima sicer še dovolj prostora, skrbi za bodočnost in si skuša zagotoviti prostor v francoskih kolonijah, katerih Francozi sami ne morejo naseliti. Rusije, Anglije, Japonske in drugih dežel niti ne bom omenjal. Kako energično »si dela prostor« Japonska v Mandžuriji in na Kitajskem in kako poželjivo škili po vzhodni Sibiriji, je tako vsem znano.

Po napačni sledi ne pojdemo!

»Nova doba«, ki je s sedanjo notranjo ureditvijo Jugoslavije seveda sila zadovoljna, je dala nedavno tega svetu tole globokoumno spoznanje:

Narodnostno zatiran pa je narod tedaj, če se mu jemlje pravica do občevanja v narodnem jeziku, prepovedujejo narodni običaji itd., skratka če se mu odreka možnost nacionalnega in kulturnega razvoja.

V takem položaju smo bili na primer Slovenci v Avstriji, ki nas je nasilno potujčevala, v takem položaju

ki se doslej niso smeli posluževati materinega jezika.

Hrvatov v Jugoslaviji pa nikdo ne krati njih jezika, ki jim je skupen z brati Srbi in tvori državni jezik, katerega se poslužuje ogromna večina jugoslovanskega naroda. Hrvatov tudi nihče ne ovira v nacionalnem in kulturnem razvoju.

In ker hoče ta nacionalni list le nekje iztakniti vzroke hrvaške nezadovoljnosti in ker mimo dejstva le ne more iti, ga preprosto naprti Židom!

Hrvatje torej po »Novi dobi« nimajo prav nobenega vzroka, da bi bili nezadovoljni. Dovolj je,

Toda še vse večje važnosti kakor za velike narode je to vprašanje za majhne, ki pa se ga še ne zavedajo v vsej resničnosti. Na nasilen način si prostora tudi ne morejo ustvarjati, pač pa na mirnen način. Švicarji so že naredili prvi korak s tem, da skušajo kolonizirati nekatere kraje zahodne Kanade. Ravno pred kratkim je odšla v tiste kraje večja skupina švicarskih izselnikov.

Slovenci pa do zadnjega časa nismo imeli človeka, ki bi bil izselniško vprašanje dovolj globoko razumel in ki bi bil imel tudi dovolj odločnosti in požrtvovalnosti, da bi se bil spravil na delo. Če bi bili imeli kakšnega takšnega moža pred dvema stoletjema ali še pred pol stoletjem, bi bila zavzela slovenska zgodovina in usoda mogoče drugačno smer... Toda samo žalovati za zamujenimi priložnostmi ni moško delo in povrh še več kot nepotrebno, ker drugega že večina Slovencev od prevrata sem tako ne dela. Rajši skušajmo popraviti, kar se da.

Kakor na vseh drugih področjih »slovenskega vprašanja«, tako se tudi v izselniško vprašanje vnaša zadnje čase več jasnosti in daljnovidnosti. To pa ne po zaslugi tistih, ki bi bili za to najbolj poklicani — ti še vedno rešujejo izselniško vprašanje z nekaj govori na leto, — ampak po zaslugi raznih posameznikov, ki so čisto samostojno prišli do istega zaključka: Nam Slovincem je potrebna nova zemlja, nov življenjski prostor!

Zanimivo je, da je izšel že pred nekaj leti (zdi se mi, da ob koncu leta 1933, ali v začetku leta 1934.) v »Sloveniji« članek, ki je to dovolj jasno ugotovil. Od tistega časa glasovi, ki zahtevajo za nas nove zemlje, niso več utihnili, ampak se vedno bolj množijo. To je znamenje, da je stvar pereča. Razveseljivo pa je, da se objavljajo tudi že kar določni načrti, kje naj Slovenci dobimo nove zemlje in kako jo naj koloniziramo. Nekateri teh načrtov so sicer precej nepremišljeni in premalo realni, ozirajo se na primer premalo na podnebne razmere, na lego, na prometne razmere in dostopnost, zlasti pa na razvojne možnosti novega ozemlja, ki bi štel za slovensko kolonizacijo, toda neke resnosti jim ne moremo odrekati. Sploh je za enkrat važno le to, da smo do tega spoznanja, kako potrebna nam je nova zemlja, že kdaj prišli. Kje pa naj iščemo nove zemlje in kako naj postanemo njeni lastniki, pa ne morejo odločati več razni posamezniki, ker to je za enega samega človeka skoraj prevelika naloga, ampak za rešitev te naloge se mora zavzeti večja skupina ljudi. Najbolje če samo Slovensko društvo to stori, ki je nastalo z namenom, da pomaga vsem slovenskim vprašanjem do rešitve.

F. J.

če nihče ne krati pravice njihovega jezika, pa je že dan dokaz, da niso v svojem narodnem razvoju ovirani. In tako gre »Nova doba« veselega srca in zadovoljnega obraza mimo vsega tistega

ki ima za dejanski nasledek neenakopravnost na vseh drugih poljih, zlasti na polju omike. Kajti na tem stvarnem svetu je že tako, da je gospodarsko življenje najpoglavitejša podlaga vsemu drugemu življenju. Tako tesno je povezano gospodarsko življenje narodov z njihovo duhovno kulturo, da ne more biti in tudi nikjer na svetu ni prave narodne omike,

A kaj je jugoslovanski »Novi dobi« za vsa ta tako očitna dejstva, za vso to bridko resnico, ki bije že dve desetletij vsakega opazovalca našega državnega življenja v obraz! Mirno hodi mimo vse te naše revščine, lahke vesti zamolčuje njene prave vzroke, samo da more centralizmu služiti.

Ko pa že prihaja »Nova doba« s primerom Slovencev v Avstriji, ali je ni morebiti samo majkeno obšlo spoznanje, kako šepa tisto njeno primerjanje? Kajti recimo, da bi bila Avstrija sicer

Modno blago!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ogledala, ščetke, turistijske potrebščine dobite

n a j c e n e j e

pri Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

Slovenecem dala vse pravice do uporabe njihovega jezika v uradu, v šoli, da bi jim bila dala popolno vseučilišče, akademijo in kar že potrebuje samostojen, omikan narod, pa če bi jim bila pri tem odtegnila vse denarne vire v ta namen in ves denar pobrala za Dunaj in njegove potrebe, tako da bi bile dejansko vse tiste pravice in svoboščine ostale samo na papirju, mrtev plod, — če bi bilo torej tako, ali se »Novi dobi« ne zdi, da bi se bili Slovenci v takem primeru čutili zatirane in izkoriščane, morebiti še precej huje izkoriščane, kakor so se dejansko čutili?

Odveč je pri vsem tem pripominjati, da sicer »Nova doba« vzdihuje nad Hrvati, da pa misli pri tem seveda prav tako, če ne še v večji meri, na Slovence. Tudi Slovenci bi morali biti po njenem mnenju s svojo usodo kar zadovoljni, ko nam vendar nihče ne jemlje pravice do občevanja v našem jeziku. Pri tem se ne bomo niti spominjali številnih kričečih zgledov zapostavljanja slovenščine, ki smo jih že dovolj navedli v našem listu, zlasti zadnje čase ob pocenitvi šolskih knjig. Nad take malote je »Nova doba« pač vzvišena. In ker med Slovenci Židov v znatnejši meri ni, bi morali biti s sedanjimi razmerami še bolj zadovoljni od Hrvatov.

Kajti za jugoslovensko »Novo dobo« ne pomeni nobene krivice, če moramo na primer leto za letom plačevati do treh četrtin milijarde več, kakor plačujejo druge pokrajine.

In kar zadovoljni moramo biti, če dajejo slovenske železnice sicer četrtno vsega dohodka, če pa pri tem ljubljansko, skoraj sto let staro postajno poslopje samo krpajo,

In seveda je gola in čista pravica, če donajajo slovenske pošte sicer tretjino vseh dohodkov, če pa jih morajo donajati ob zmanjšanem številu osebja, ki je zato seveda preobremenjeno, in če jih donajajo na ta način, da se opušča redna dostava poštnih pošilk.

Prav tako more samo kak zakrknjen slovenoborec biti nezadovoljen ob dejstvu 75 fondov v Belgradu, fondov, za katere prispevajo sicer največ Slovenci in Hrvatje, ki pa se zato upravljajo tako, da nimajo Slovenci in Hrvatje nobenega vpliva nanje. In naravnost zoper narodno »edinstvo« bi bila zahteva, da naj se porablja denar iz fondov po pokrajinah, v katerih je bil zbran! Če

Nekaj pogledov nazaj

Spisal Hinko Sevar. — (Dalje.)

Lastnik obeh letakov je g. I. Hribovšek, posestnik v Zagorju ob Savi, ki ima menda še nekaj drugih iz tiste dobe v rokopisu. Naj bi se zanje pobrigal kateri naših znanstvenih zavodov, da ne prepadejo. Oba navedena letaka sta natisnjena na trpežnem papirju, vsak na štirih straneh velikosti 17×10 cm. Prvi ima na koncu na četrti strani za okrasak lipove vejice in topovske cevi med zastavami, drugi pa vazo.

Zanimivejši od prvega je drugi letak, o katerem je mogel reči izobraženec že takrat, da trdi neresnico. Najbrž so pritiskali tudi na Valentina Vodnika, ki je 4. januarja 1897. začel izdajati »Lub-lanske Novice«, da bi pisal slabo o Francozih, ker je zapel:

»Ne morem lagati
Ne letos ne lan;
Kir neče me brati,
Naj dene na stran!«

Za njegovo resnicoljubnost in naklonjenost Francozom ga je avstrijska oblast po odhodu teh upokojila s tretjino plače. Tako je, kakor prvi slovenski pisatelj Primož Trubar, postal tudi prvi slovenski pesnik žrtev reakcije.

Ludvik XVI. je bil obsojen na smrt zaradi izdaje naroda in države sovražniku iz osebnega koristoljublja, da si ohrani prestol. Smrtno obsodbe zaradi veleizdaje so bile v Avstriji kaj pogoste, vendar je po obsodbi Ludvika najbolj kričala prav avstrijska reakcija. Franc Jožef je dal obesiti že

ne bi pomenilo to celo naravnost »zatiranje« mile

Seveda bi moral biti naš narod tudi nad vse zadovoljen, če se zida v Belgradu razkošna državna tiskarna za 200 milijonov, tiskarna, glede katere so celo srbski tiskarji mnenja, da ni potrebna, mi pa ne moremo dobiti niti toliko lastnega denarja nazaj, da bi si že kedaj postavili pošteno bolnišnico. Kajti seveda ni to nobeno izkoriščanje, nobeno zatiranje, če morajo slovenski bolniki po dva ležati na eni postelji, po tleh, po hodnikih, če morajo okuževati se in umirati, ker je zaradi pretesnih in okuženih prostorov vsaka prava higiena nemogoča, in če se denar, ki ga Slovenci vendar plačujemo, ali ga vsaj hočemo plačevati v prvi vrsti za potrebne lastne namene, troši za nepotrebne druge stvari.

Ne, toliko škode, kolikor so nam je prizadejali nacionalni centralisti, bi nam ne bili mogli narediti vsi Židje na Balkanu. Sicer nam še na misel ne prihaja, da bi jih kedaj zagovarjali, in popolnoma prav je precej previdnosti v tem pogledu. Toda če prihaja »Nova doba« z njimi ravno v teh dneh, dokazuje to prvič njeno neposredno povezanost s tujo fašistično miselnostjo, drugič pa, kako že unitarizmu trda prede, ko mora ljudsko

O jezikih in jezikovnem pouku

»Slovenski narod« poroča o anketi belgrajskega dnevnika »Politike«, ki se je obrnila na svoje naročnike z vprašanjem, katerega jezika bi se hoteli učiti. Uspeh te ankete je bil tak, da ni mogel nobenega presodnega človeka iznenaditi. Kajti medtem ko se jih je oglasilo na primer 7035, ki bi se hoteli učiti italijanščine, 6461, ki so za ruščino, in 4263, ki bi hoteli znati češki, se jih je priglasilo za slovenščino samo 114. Ta dejstva pa spremlja »Narod« s temle premišljevanjem:

»Mnogi Slovenci so že pred prevratom navdušeno govorili srbohrvaški kakor ruski, po ustanovitvi naše skupne države pa je bilo za marsikaterega Slovenca neogibno potrebno, da se je naučil srbohrvaščine, zlasti še, če je hotel dobiti državno službo. O Srbih in Hrvatih pa ne moremo trditi, da so se po prevratu začeli kaj bolj zanimati za slovenski jezik. Značilno je, da se mnogi še vedno niso naučili slovenščine, čeprav so pri nas že skoraj 20 let. Slovenski jezik je v resnici zelo težek, saj ga znajo dobro le redki Slovenci, vendar se zdi, da se ga naši bratje ne učijo predvsem iz drugih razlogov. Posebno zanimivo je, da se Čehi nče mnogo bolj slovenščine kakor Srbi. Slovenci znajo celo aktivno številni člani češkoslovaško-jugoslovan-skih lig na Češkoslovaškem. Razen tega se Čehi tudi zanimajo za naše kulturno življenje najbrž bolj kakor Hrvati in Srbi...«

V tej razlagi je najprej nekaj dejstev, ki so vredna, da se slovenski človek s svojimi mislimi ustavi pri njih. Najprej to, da se namreč Slovenec mora učiti srbohrvaščine, če hoče dobiti državno službo, medtem ko se Srbu slovenščine ni treba, četudi je po ustavi in, kar je zlasti poglobitno, po zgodovinskih pogojih združitev slovenščina v vsakem pogledu popolnoma enakopravna s srbsčino. Nadalje nič manj važno dejstvo je, da je ob vsej tej jugoslovenski enakopravnosti še med nami Srbov, ki se jim ni zdelo, da bi se bili našega jezika naučili, niti tistim ne, ki so v državni službi in ki so že 20 let med nami. In tretjič imamo dejstvo, ki je naravnost katastrofalno značilno za no-

nevoljo na tak način poskušati zaobrtni v napačno smer.

Pa ne pojdemo na limanice, dragi jugosloveni. Slej ko prej bomo Slovenci in Hrvatje zahtevali svoje pravice. Slej ko prej ne bomo odnehali od zahteve po resnični enakopravnosti. In slej ko prej bomo zahtevali zategadelj, da upravljamo svoje zadeve sami. A zlasti bomo zahtevali tudi, da velja to glede denarja.

Kajti priznajte že kedaj, vi edinstveniki, da vam gre zanj, samo zanj. Gotovo sami najbolj veste, da bi pravičnost v tej poglavitni stvari ne samo ne slabila države, ampak bi jo celo še prav močno krepila. Vam pa ne gre za skupnost in ne za ljudstvo, samo za vaše lastne majhne osebe in stranke vam gre. In ker bi finančna samouprava sicer okrepila državno zavest, ki je ne more biti brez pravice in pravičnosti, ker bi pa tudi ob njej poniknili v nič vsi zlagani edinstveni nauki in njihovi pripadniki, zato ste zoper njo. Sicer čutite dobro, kako so vaši nauki na slabih nogah. Zato si tudi ne upate glede finančne samouprave zavzeti stališča. Zato molčite o njej. Čaršiji pa prišepetujete: »Pazite vendar, za denar gre, in slabo bo za vas, če ga daste iz rok.

tranjo vsebino in resničnost tistega opevanega narodnega edinstva, pri čemer si bo bralec stvarno na jasnem šele, če bo vzel besedo edinstvo v njenem slovenskem pomenu, edinstveno dejstvo namreč, da se Čehi nče slovenščine bolj, kakor Srbi, četudi žive v drugi državi in če tudi jih loči dvojna državna meja od nas.

Toda, kakor rečeno, prav nič čudnega ni, če je tako. Čemu bi se Srb učil slovenščine, ko pa se trudi vsak jugosloven iz Slovenije v polni — in upravičeni! — zavesti svoje vsestranske manj-vrednosti že od prvega leta združitve, da zatajuje pri občevanju s Srbi svojo govorico, pa se rajši peha z nekakšnim jugoslovenskim volapičkom? In če še vidi povrh, da so tudi tisti Slovenci, ki jim jugoslovenarstvo še ni docela otopilo možganov in skrivilo hrbenic, trudijo in prizadevajo, da marnjujejo v »čirilici« z njimi? A zlasti še, če vidi, da so le redki med nami, ki bi zahtevali, da se enakopravnost slovenščine vseskozi izvaja?

Sicer pa lahko samo še rečemo, da nam je prav za prav precej vseeno, če in koliko se hočejo Srbi učiti slovenščine ali ne. V nekem pogledu je še prav dobro, da se v tej smeri ne dela nobenega pritiska. Kajti le tako bomo mogli tudi mi Slovenci urediti svoj jezikovni pouk tako, kakor bo najbolje za naš kulturni razvoj.

Kajti danes se razvijajo stvari tako, da kmalu ne bo noben Slovenec znal pošteno pisati in govoriti nobenega svetovnega jezika. Veliki narodi, kakor Nemci, gledajo, da imajo zmeraj dosti ljudi, ki znajo gladko v pismu in besedi angleški, francoski, tudi ruski. Pri nas se v tem pogledu prav malo stori. Kljub vsem donečim besedam o slovanstvu se na primer ni ničesar storilo niti za učenje ruščine, tega največjega slovanskega jezika. Omejene glave so bile očitno mnenja, da nam jo more nadomestiti srbohrvaščina. S političnih vidikov pa je za nas še važnejše učenje francosčine in angleščine. A vsak vidi, kako se v tem pogledu dela in kakaj se tako dela. Kajti namen

bili vse republikance do kraja, a ker so bili klavci fevdalna gospoda in njeni zavezniki, reakcija tega pokolja skoraj ne omenja.

Nazadnjaški zgodovinarji so obesili napoleonskim vojskam na vrat najrazličnejša hudodelstva. Vojna je vojna, pa bi bilo zgrešeno, olepšavati jo; vendar je resnica, da je bila med nastopanjem posameznih armad vselej neka razlika. Med nemškimi vojnimi zgodovinarji, in to med najboljšimi, jih je dosti toliko nepristranskih, da jemljejo francoske armade glede njih discipline in morale v bran, med temi zlasti Carl Bleibtreu in polkovnik v Lettow-Vorbeck. Med dvajsetimi narodi, ki so navali leta 1812. pod Napoleonom na Moskvo, označujejo skoraj vsi ruski pisatelji za najbolj divje nemške Bavarce in Württemberžane. Bavarci so si bili pridobili že tri leta prej, 1809, v Schwazu na Tirolskem žalostno slavo strašnih surovin zaradi zverinskega mučenja in pohabljanja francoskih ujetnikov. Zlagana zgodovina pa jih je slikala kot domoljubne junake.

Danes so vse to dognana dejstva, ki se ne dajo utajiti. Dognano bo čez čas kot neresnica še marsikaj, kar se še šopiri kot najčistejša resnica. Oznanjevalci neresnice se zadovoljujejo s trenutnimi uspehi in da jih ne bo več, ko bodo postavljeni na laž. Žalostna tolažba; komur je le do herostratske slave, je lahko zadovoljen z njo.

Avstrija, še pred pičlimi dvajsetimi leti »vekovna tvorba«, je žalosno prepadla. Izginila je čez noč. Niso je mogla rešiti stoletna nasilja, ne njeno zlagano božje poslanstvo, ne temni opričniki. Slednji so jo zapustili prvi, ko se je zamajala.

Nadaljevanje prihodnjč.

jugoslovenov je, da potisnejo našo omiko na čim nižjo raven. Le tako bomo kmalu godni za stapljanje, ali z drugimi bolj naravnostnimi besedami povedano, za naš narodni pogin, ta zadnji in najvišji jugoslovenski cilj. Dokler pa bomo obrazovali svojo omiko in oliko s pogledom na veliki evropski svet, seveda za stapljanje v vsaki mlaki ne bomo zreli.

Te besede so brez vsakih predsodkov in prav tako daleč od vsakega opočitanja ali črta. Kajti vse, kar more na primer nuditi Slovincu pomembnega srbsko izvirno leposlovno ali znanstveno knjištvo, prebere in dojame lahko slovenski bralec v nekaj mesecih. Nadalje mu za njegovo omiko ne nudi ničesar. Ostane mu torej samo dvoje: ali da se lovi nadalje brez koristi v tem ozkem krogu ali pa da začne šele potem s tistim, s čimer bi bil moral začeti že davno: da namreč najprej preuči domačo slovensko omiko, ki mu nudi v vsakem pogledu seveda mnogo več, zlasti mnogo več po kakovostni strani, in ki mu more in mora biti edina naravna in zdrava osnova, potem pa pogleda naravnost z izvirom evropske človečnosti omike.

Zadnje čase so sprevideli to vkladno resnico že celo nekateri jugosloveni. Tako na primer bremo v nekem oglasu za »narodno koalicijo« tele resnične besede:

»Razen tega so časniki v drugih jezikih dandanes Slovincem le še v malem številu dostopni, a mladina žal zajema svoje znanje in svojo modrost največ samo iz domačih izvirov.«

A ne samo časniki v drugih jezikih niso danes slovenski mladini dostopni — to bi navsezadnje še ne bila taka škoda! — tudi knjige, vredne, dobre knjige jim niso pri sedanjem jezikovnem poku dostopne. To pa pomeni veliko, le težko popravljivo škodo. Edina pomoč je, da se pouk srbohrvaščine omeji na tisto mero, v kateri se poučuje slovenščina na jugu, potem pa zaobrne ves naš pouk v smer, ki je za nas najbolj živa in smotrna.

Toda morebiti poreče kdo, naš človek se mora vendar učiti srbsčine že zgolj iz pridobitnih razlogov, zaradi izseljevanja na jug in podobno.

Pred vsem bi tu ugotovili, da se je največ Slovincem preselilo na jug prva leta po združitvi. Nobeden izmed teh se ni učil srbohrvaščine v šoli, pa le ni prišel v zadrego. Sicer pa, kakor ugotavlja pravilno »Slovenski narod« sam, tudi med Slovinci žive Srbi že po dvajset let, pa še ne znajo slovenščine, nekaj, kar bi se glede znanja

srbsčine pri Slovincih na jugu komaj moglo reči. V tem pogledu torej res ne more biti pomislekov in jih tudi ne sme biti, razen če hočemo sami nenačupnost in manjvrednost slovenščine in slovenstva.

In tisti hip, ko bomo Slovinci upravljali svoje stvari in svoj denar kot svobodni narod na svobodni zemlji, bo tudi prenehala potreba izseljevanja na jug. Res, še bomo imeli izselnike, kakor jih imamo tudi sedaj, ko je 45% vseh izselnikov iz naše države v zamejstvo Slovencev.

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

VSE ZA PISARNO

dobavlja in popravlja

PRELOG

LJUBLJANA sedaj Tyrševa 1 nasproti hotela Slon

Opazovalec

Slovenstvo in napredno starešinstvo

V jugoslovenskem mesečniku »Misel in delo« obravnava neki Z. »posebne vrste cenzure«, kakor jim pravi. Predstavljajo se mu kot nekake »podtalne cenzure«, ki ne dajo, da bi se o sodobnih važnih vprašanjih moglo stvarno razpravljati. Iztaknil pa je ta modri mož celo posebno slovensko cenzuro, kakor pravi:

»Še drugo cenzurno geslo je zlasti pri nas moderno in vplivno, to je geslo »slovenstva«. Njegovo območje v literarne revije, priložnostne tednike in propadajoče slovenske družbe. V teh krogih se moč tega gesla izčrpa, ako slučajno s podporo kake posebne politične akcije ne seže še malo dlje.«

Ne bomo ugibali nad miselno sposobnostjo tega spoznavavca, ki prisoja najprej podtalni cenzuri slovenstva tolikšno moč, da kar ovira svobodo razravnjanja, in katerega globokomiselnosti ne moreti, če takoj nato razglaša, da je moč slovenskega gesla prav za prav brez vsakega pomena in veljave. Takih umskih prekopicovanj smo na jugoslovenski strani že precej vajeni, in če se dobe naročniki, ki imajo takšna protislovja za dušno pašo — njihova stvar. Tudi to nas ne iznenadja, da postavlja jugosloven slovenstvo v narekovaje — čistega tako ne more doumeti, za to je treba imeti že več zakladov uma in srca, kakor jih je narava jugoslovenom naklonila. Samo to nas zanima, da jih je nasprotstvo do slovenstva udarilo s tolikšno slepoto, da slovenstva že kar nočejo videti več: tja med odljudne literature, v neznanne tednike in ničvredne slovenske družbe bi ga hoteli skriti.

Pa ne čutijo, tako so umsko okrepeneli, da se gredo samo še slepe miši. Ko bi le malo pobrskali v obzorniku, ki jim je vsaj po založništvu blizu, namreč v »Ljubljanskem zvonu« in sicer prav v njegovih zadnjih letnikih! Tam bi lahko brali, kako je poudarjal slovenstvo Prešeren in s koliko odločnostjo in jasnostjo genija je odklanjal jugoslovenstvo kot plod nezrelega duha. A še bolj bi lahko zvedeli iz tega obzornika, s kakšnim zanimanjem in posmehom je odklanjal Cankar »ilirsko kolofoktarstvo«.

Seveda, na umski ravni »Misli in dela« sta ta dva naša genija bržkone samo dva propadla slovensnika, ki nista v sijaju jugoslovenskega nacionalnega spoznanja niti vredna, da bi ju upoštevali. Kajti zasenčila ju je veličina mož, ki so odkrili novo nacionalno nalogo: likvidirati njuno veliko delo.

Res, kateri so, ki oznanjajo Slovincem novo razodetje, po katerem spada slovenstvo le še v narekovaje? Berimo imena mož, o berimo jih: dr. Bajič, dr. Čermelj, dr. Spiller-Muys, dr. Žalokar. Kolektivno oznamenilo pa se glasi: napredni jugoslovenski akademski starešine, okrajšano po vzorcu raznih patentiranih izdelkov v ljubko »Nasto«.

Kakor simboli so nam lahko ta imena. Visoko v zvezdah prvi. Daleč, daleč tam doli drugi.

Slovincem se res ne bo težko odločiti. Še tole: da je podtalna cenzura slovenstva tako huda, da že kar ovira svobodno obravnavanje in razravnjanje, tudi to odkritje je vredno naprednih starešin v dobi, ko slišimo vsak čas smešenje in malotenje slovenstva, kakor ga je edino jugoslovenstvo prihranilo za nas.

Za Slovenijo ni denarja

Lansko spomlad je kupila Poštna hranilnica stavbišče ob vogalu Bleiweisove in Erjavčeve ceste, kjer je stala jahalnica. Naše dnevno časopisje je pozdravilo to kupčijo z velikim zadovoljstvom in pohvalilo Poštno hranilnico, da ima vendar nekaj razumevanja tudi za slovenske potrebe. Tedaj je bilo rečeno, da bo hranilnica postavila tukaj lepo stanovanjsko hišo za svoje uradništvu. Začetek zidanja je bil določen za prvi avgust lanskega leta, in društvo, ki je stavbišče prodalo, je napelo vse sile, da je stavbni prostor pravočasno očistilo od ruševin nekdanje jahalnice.

Prišel je prvi avgust; stavbišče je bilo spraznjeno, in vsi smo pričakovali, da se bo pričelo z zidanjem stavbe, ki naj bi po napovedih v surovem stanju bila dogotovljena še do zime. Toda stavbišče je ostalo prazno, in kar nič ni bilo znakov, ki bi kazali, da se bo z zidanjem res pričelo.

Ko so glasovi razočaranja nad to okolnostjo postali le nekoliko nadležni, so poslali na stavbišče nekaj delavcev, ki so izkopali nekaj ne ravno preglobokih jam. Javnosti so to obrazložili s tem, da so te jame bile izkopane zaradi preučitve temeljev. Od takrat se je za poletjem zvrstila jesen in zima ter prehaja že nova pomlad v poletje, vendar stavbišče stoji nedotaknjeno in tudi izkopanih jam nihče ne preučuje. Zakaj tudi bi, saj Bosna je mirna!

V resnici si ne moremo razlagati, zakaj Poštna hranilnica ne začne z zidavo. Ona vendar ni odvisna v tem oziru niti od preračuna niti od kakih

kreditov. Najboljši dokaz za to je pač ogromna palača, ki jo je v zadnjem času sezidala v Belgradu zraven novega parlamenta. Obseg te palače je tako velik, da je postal parlament poleg nje prava igračka. In vendar so parlament gradili nič manj kakor petindvajset let, a Poštna hranilnica za svojo palačo ni rabila niti dve leti.

Zato morda niso v zmoti tisti, ki domnevajo, da že od vsega začetka ni bilo resnega namena za takojšnjo zidavo hiše v Ljubljani, ampak da je šlo za čisto nekaj drugega.

Mi smo mnenja, da je dolžnost Poštne hranilnice, da hišo takoj sezida. V svojih blagajnah ima še vedno dovolj slovenskega denarja in ga tudi s to zidavo še dolgo ne bo izčrepala. Z zidanjem samim pa bo tudi najbolj preprosto in uspešno zavrnila vse očitke, ki se zaradi tega proti njej vzdržujejo.

Iz umskih in npravstvenih nižav

Dr. Lončar je gotovo med odličnimi slovenskimi kulturnimi delavci. Bil je med prvimi, ki so raziskovali slovensko zgodovino, zlasti slovensko novejšo politično dogajanje po vodilih in načelih novodobne zgodovinske znanosti. In ker je bil dosleden v iskanju resnice, je ostal tudi dosleden Slovenec. Že zgolj kot stvarnemu človeku mu je moralo biti zategadelj tuje jugoslovenstvo, tisto nekaj, kar bi hotelo postaviti na glavo ves razvoj tako našega naroda posebej kakor narodov sploh.

Lončar zato seveda ne more biti jugoslovenom všeč. To je popolnoma naravno, in zdi se nam, da bi bil sam najmanj zadovoljen, če bi bilo drugače. A tem manj jim more biti všeč, ko vidijo, kako skuša slovenskega kmeta in delavca rešiti nacionalne unitaristične tlake. Samostojen, zaveden naš delavec in kmet, ki bi s a m užival sadove svojega dela — nezaslišano za jugoslovensko zajedavstvo! Treba je torej iti v boj zoper njega.

Toda le kako? Razlogov, dokazov nimajo. Mar naj naravnost povedo, da nočejo enakopravnosti in pravice? Da hočejo naš narod s tvrnim in npravstvenim ugonabljanjem pripraviti godnega za tisto tolikanj zaželeno »tiho in postopno likvidacijo«?

Z razlogi torej ne gre. Da bi pa molčali ob udarcih, ki jih dobiva njihova »ideja« od slovenskega in hrvaškega ljudstva dan za dnem, teden za tednom, to je spet težko.

Kjer ni razlogov, tam prihaja pri nezrelih in nedostojnih ljudeh o s e b n a žalitev.

»Branik«, ta biser jugoslovenskega nacionalstva, navaja neko politično okrožnico, ki jo je podpisal dr. Lončar. Stvaren, resen človek, ki bi se ne ujema z njo, bi skušal razkrojiti njeno vsebino in jo pokazati kot napačno v njenih podstavah in njenih sklepih. Tega seveda jugosloven ne more in ne zna. Zato dela rajši s takšnimile »razlogi«: ... o potovanjih glavnega tajnika, ki ... je že zdavnaj v letih, ko se na moškem pričenjajo pojavljati prvi znaki starostne odrevenelosti ...

Osebnost zaletavanje in zmerjanje je vedno dokaz nečesa nezrelega, smrkavskega, pri čemer seveda niti ni potrebno, da je dotičnik zmeraj tudi po letih mlad. So med mladimi resni ljudje, ki znajo umovati z razlogi, a so med starci miselno okrepeneli, infantilni, ki si morajo pač pomagati z dokazi pobalinov. To so dejstva, znana vsakemu vzgojitelju in dušeslovcu. A ugotoviti jih je treba, pokazati in visoko pribiti prav v teh časih, ko išče nacionalni barbarizem tudi na stari, pošteni slovenski zemlji tal.

„Jutro“ in Kitajci

Nedavno tega je priobčilo »Jutro« poročilo, da je kitajski maršal Čan-kajšek — slovenskega pokolenja! In sicer da izhaja naravnost iz rodovine nekega slovenskega frančiškana Čakajška, ki se je pred kakimi 300 leti napotil na Kitajsko spreobračat pogane. Zdaj je to vest pobral za njim tudi »Deutsches Volksblatt«, ki izhaja v Novem Sadu.

Ta zgodba nas spominja na vesele izume Rado Murnikovega pivskega omizja za časa rusko-japonske vojne. Takrat so še vse več japonskih in kitajskih generalov in oblastnikov razglasili za Slovence. Tako na primer je izhajal kitajski diktator Juanšikaj naravnost iz Šiške, japonski general Takašima (taka šima) pa seveda iz Škofje Loke. Japonski maršal Ojama je bil kakopak tudi pri nas doma. Sploh bi bilo dobro, da se stvar zasleduje. Nekatera japonska, kitajska, pa tudi indijska imena zvane hudo po slovensko. In če bi pri Čangkajšku ne šla razlaga z misijonarjem Čakajškom, pojde pa morebiti s kakim Ljubljancanom Žan Kavškom. Zdaj, ko smo že s Turki v zlahti, zakaj bi pa še z njihovimi soplemenjaki ne bili!

Dober nasvet

»Sekcija jugoslovenske ženske zveze« v Ljubljani je razposlala te dni uredništvom slovenskih časopisov in lastnikov kinov spomenico,

Ali ste poravnali naročnino?

Namen zveze je brez vsakega dvoma hvale in upoštevanja vreden. Nehote pa se v človeku pri pogledu na ime tega iniciativnega društva vzbudi vtisk, da tudi to samo s svojim »jugoslovenskim« imenom zanaša zmedo med slovensko ljudstvo. Če zveza res hoče vzgojiti »ljudi v značajne državljane, ki bodo vedeli, kje so doma«, kot pravi spomenica, potem se mora pač v prvi vrsti pri sebi razgledati, kje je doma, in temu primerno spreminiti svoje ime. Dokler pa se svojega slovenskega porekla sramuje, ji kaj malo pristoji deliti nauke slovenskim časopisom in podjetnikom.

Kako smo si Slovenci priborili svojo zastavo

V »Našem kovinarju« beremo:

Borba za slovensko zastavo je takole potekla.

Po izbruhu revolucije na Dunaju marca meseca leta 1848. so nemški dijaki povsod izobešali vsenemško zastavo, ki so si jo izmislili študentje v Jeni: črno-rdečo-rumeno. Odkar je Hitler prevzel l. 1935. oblast v Reichu, velja ta zastava kot zastava velike Nemčije. V tistem trenutku so bili Slovenci primorani poiskati simbol slovenske narodnosti. Odločili so se za barve dežele Kranjske kot čisto slovenske upravne celote. Narodna straža v Ljubljani se je dne 4. majnika 1848. odločila, da bo nosila kranjske barve: belo-modro-rdečo. S to odločitvijo, ki je bila čisti slovenski narodno zavedni akt, se je vnela borba za slovensko zastavo. Pripadniki nemške stranke na Kranjskem ter vsi Nemci so zahtevali, da nosi Narodna straža v Ljubljani barve starih kranjskih stanov, ki so prav v tistih dneh izgubili vso veljavo: zlato, modro, rdečo.

Borba za barve slovenske zastave in proti njej je trajala od maja do oktobra leta 1848. Nazadnje je zmaga slovenska stranka z odlokom dunajskega ministra Doblhoffa. Dne 4. oktobra je izšel uradni list z ministrovim odlokom. Še isti dan so se vršile v Ljubljani velike politične manifestacije. Narodna straža je korakala po mestu z uradno priznano slovensko zastavo, prepevala se je pesem: »Živi, živi, duh slovenski« in klicali so slavo Bleiweisu, Ambrožu, Jelaiču itd. Ustavili so se pred Bleiweisovim stanovanjem. Množicam je Bleiweis spregovoril sledeče besede: »Bratje! Zadobili smo zopet naše stare pravice, zadobili smo jih proti vsem peklenskimi napadom. Zopet se bleste naše narodne barve pred Slovenijo, kakor beli dan, bratje! Dokler bo le ena kapljica slovenske krvi tekla v naših slovenskih žilah, ne ločimo se več od teh znamenj slovenske narodnosti!«

Vojna?!

Zgodovina se tako rada ponavlja. Kar nekako tesno je torej človeku pri srcu, kadar brska po starih listih in revijah. Nekaj podobnega se mi je zgodilo zadnjič, ko sem listal po prvem berilu svoje ljudskošolske dobe — po »Svetovni vojski«. Revija je izhajala l. 1914. in 1915. po dvakrat na mesec v Ljubljani, z osemnajstim se-

šitkom nenadoma prenehala ter pomeni danes že bibliofilsko redkost. Slike iz revije so se mi v onih mladih in težkih dneh tako živo vtisnile v spomin, da se mi je pri sedanjem pregledu po 24 letih zdelo, kakor da sem jih videl šele včeraj. Zanimiv je začetni članek v prvem sešitku. Sledi takoj za bojno pesmijo o smrti; pisan je sicer v slabem slogu, a je poučen:

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika »Slovenije«!

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in nravnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad
našega tednika »Slovenije«.

Mali zapiski

Prepovedani letaki.

Državno pravdnništvo v Zagrebu je prepovedalo širiti tele letake:

1. »Nakon zabrane«;
2. »Oprez, važno, prečitaj pomno«;
3. »Radnicima i namještenicima grada Zagreba«.

Letaki so izšli v Zagrebu.

Jugoslovenska pesemska zbirka.

V Belgradu je izšla antologija domoljubnih pesmi pod naslovom »Pesme domovini«. Izdal jo je prof. Trifun Djukić. V zbirki je vsega 129 pesmi

od 62 pesnikov. Med njimi je 40 Srbov z 89 pesmimi, 12 Hrvatov s 15 pesmimi in 10 Slovencev s 35 pesmimi. Pripomnimo naj, da so prišle v zbirko pesmi, ki so nastale že pred vojno. Kar se tiče pesmi, ki so nastale po vojni, so ali jugoslovenske ali pa take, ki povečujejo Srbijo. V celoti pa je štiri petine pesmi, ki so izrazito srbsko domoljubne.

Pričakovati pa je, da bodo to za Slovence in Hrvate nemogočo zbirko vsiljevali tudi pri nas, zlasti mladini. Kajti kadar gre stvar zoper Slovence in Hrvate, so jugosloveni zmeraj zraven, pa če gre tudi samo za ponesrečeno antologijo.

Angleški obzornik o našem političnem položaju.

O položaju Slovenije po pridružitvi Avstriji Nemčiji priobčuje v angleškem tedniku »New Statesman« sestavek ga. Marija Vilfan. V njem opozarja Angleže tudi, da je pravilno ime Maribor in ne Marburg.

Nacionalna pot.

Indeks svetovne proizvodnje se je dvignil od 100 v letu 1929. na 101.4 konec leta 1937.

V istem času pa so se dvignili stroški za oboroževanje in vojne od 100 do 165.

Časnikarska uniforma

Nemški časnikarji, ki spremljajo Hitlerja na njegovi poti v Rim, so dobili uniforme.

Širite naš list »Slovenijo«!

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KONGRESNI TRG

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami iz Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelč, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Kmet je bil dotlej večini prvakov le predmet, mrtva podstava ob času volitev za dosego mandata, krajevnim mogočnikom pa vrh vsega še molzna krava. Volilna pravica kmetova je bila omejena, posredna; volil je samo zaupnike, volilne moče imenovane. Ti šele so volili poslanca. V večini primerov so volili kmetje na pritisk krajevnih mogočnikov, svoje upnike, od katerih so si izposojali denar na visoke obresti. Kandidatu se torej ni bilo brigati za kmete, opravil je kar z volilnimi možmi, svojimi prijatelji. V navadi so bili le sestanki volilnih mož; če se je pa prikazal kandidat tudi pred volilci, je to bila zanje že velika čast.

Ves politični račun narodnih prvakov je počival na nespremenljivosti obstoječega stanja. Računali so v prvi vrsti s trajno zaostalostjo kmeta in brezpravnostjo delavca, ki sploh ni imel volilne pravice. V stalnosti državljske neenakosti, v nedotakljivosti krivičnega volilnega reda in še celi vrsti drugih razlik med državljani in stanovi so videli najzanesljivejše poročstvo za nepremakljivost svojega gospodujočega položaja. Gledajoč na življenje s tega stališča, jim je bilo sleherno delo med ljudstvom odveč.

Dasi je večina slovenskega razumnštva izhajala iz kmečkega rodu, je vendar med njim in kmetom zija širok prepad, ki se je odražal zlasti v medsebojnem občevanju. Biti označen za kmeta, jo pomenilo nekaj ponižujočega, manjvrednega. Kmetavz, kmečki štor, zarobljen kmet, so bile vsakdanje psovke, rabljene neredko celo v dnevnem tisku. Komaj nekaj let je tega, ko se je razpisala neka olikana dama v najstarejšem slovenskem dnevniku o dostojnosti v obnašanju, rabč pri tem primeru, da mnogi »jé kakor kakšen kmet«. Nazorneje bi se bila izrazila, pa tudi spodobneje, če bi bila rekla kratko in malo, da »žre«; kajti tudi »diniranje« po vseh pravih dostojnosti je lahko navadno žretje, še celo, kadar mora tisti, ki plača račun, ostati pred vrati.

V prepiru so se tudi »boljši« ljudje obkladali s hribovci, irhovino in jaro gospodo; slednje pomeni v meščana preoblečenega kmeta, to se pravi človeka, ki sicer zna po gosposko jesti, jezika pa najbolje ne stegne. Govorec o preteklosti, ne v tem ne v drugih primerih ne zapostavljam sedanjosti, ki ni dosti boljša; saj smo še nedavno imeli pravdo o rovtarstvu, dokaz, da je med nami ne samo v zasebnem, ampak tudi v javnem življenju še dosti jare oblastnosti. Nekaj podobnega duha se je bil nalezal v mladih letih za hip še Cankar, da je zatajil svoj mater zaradi njene kmečke preproščine.

Ločevanje množic v »boljše« in »nižje« sloje se je ohranilo do današnjega dne. Delitev, ki jo moremo gledati z očmi, je pa samo navidezna; zraven te je še druga, globokejša, tako globoka, da nam branijo gledati v njen prepad iz strahu, da se nam ne zvrta v glavi. O pripadnosti boljšemu sloju kajpada ne odloča dragoceno krzno ali cilindar, tudi ne znanje ali plemenitost duha, najmanj pa način, kako kdo nosi žlico v usta; za to so druga merila. V jedru se skoraj ne razlikujemo od Indijcev, kjer se parija umika brahmanu v velikem loku, da se ne dotakne njegove svete sence. Nam se to zdi smešno, domačinom je pa stvar resna, kakor je samoobsebnost tudi pri nas, da krivimo hrbet in snemamo klobuk pred dvomljivim poštnjakom, o katerem pač šepetamo, ne povemo pa na glas, kako je prišel do milijonov in si še kopiči nova bogastva. Navrženo nam je celo, da se nam ni treba ogibati njegove sence, ampak se lahko še hladimo v nji. Razdelitev med »boljše« in »nižje« torej ni nobena slovenska posebnost, da, lahko rečemo s ponosom: Nas in Indijcev je tristo in en milijon.

Se manj veljave kakor kmet je imel delavec. Vendar se je ta začel najprej gibati iz lastne moči. Prve klice so zanesli na Slovensko potujoči rokodelci, pa tudi agitatorji, poglavito z nemškega severa. Leta 1868. so si ljubljanski tiskarji ustanovili izobraževalno društvo, ki mu je v kratkih presledkih sledilo še več delavskih društev po Slovenskem. Vlada je budno zasledovala delovanje teh društev, pa pridno pošiljala vanja svoje vohune in izzivače. Enega iz »veleizdajniškega procesa«

zoper Franceta Železnikarja in tovariše leta 1884. sem poznal tudi sam; Karel Linhart, ki je imel dobre zveze, mi je pravil o njem l. maja 1911. zvečer na postaji v Mariboru, pa tudi že prej, da je prejemal od policije po 25 gld. na mesec. Značilno je, da obtoženci, sami delavci, v Ljubljani niso mogli dobiti zagovornika, da jih je moral priti zagovarjat v Celovec, kjer je bila obravnava, dr. Ellbogen z Dunaja. Dr. Ivan Tavčar in gromovnik dr. Valentin Zarnik sta celo v »Slovenskem narodu« javno odklanjala zagovorništvo v tej pravi.

Vsi obtoženci so bili udje l. 1870. ustanovljenega Delavskega izobraževalnega društva, ki ga je započel in mu bil kratek čas predsednik krojač Matija Kunc. Le-ta je na enem društvenih shodov predlagal in utemeljeval, da naj bi imele prihajati po društvene knjige tudi svojke udov. Komaj je slišal, za kaj gre, mu je navzoči policijski komisar prepovedal vsako nadaljnjo besedo o tem. »Slovenski narod« je zabeležil dogodek z očitnim zadovoljstvom. Kako malo veljave je imelo delavstvo zaradi svoje popolne brezpravnosti, dokazuje še bolj nazorno naslednja objava v »Slovenskem narodu« z dne 27. maja 1884:

— (Strog ukaz za delavke v tobačni fabriki.) Kranjsko katoliško društvo pritožilo se je v posebnej ulogi pri finančnem ministerstvu, da delavke tobačne fabrike v Ljubljani po vseh javnih cestah in sprehajališčih pozno v noč pohajkovajo z vojaki in drugimi. Vsled te uloge došel je ukaz z Dunaja, ki se je vsem delavkam v tobačni fabriki prijavil po mojstrih, da bode vsako, katera se bode po deveti uri zvečer našla s kakim moškim na ulici in ni oženjena, policija prijela in da bode takoj iz tobačne fabrike odpuščena. Treba se bode tedaj, kakor kaže, le moštiti. Ljubezen sama ne ugaja visokim uradom.

»Slovenec« ni poročal ničesar. V »Katoliški družbi za Kranjsko«, kakor se je imenovala, so bili zraven duhovnikov tudi mnogi meščanski veljaki naprednega kova. Iz navedene objave, posebnost iz strupene opazke na koncu, odseva vse zaničljivo razpoloženje tiste dobe zoper delavce. Oblast ni imela nobenega vzroka za tako poniževalno odredbo.